

Magdalena Krzykała-Zięba

STRATEGIA ORGANIZACJI ZBIOROWEGO ZARZĄDZANIA NA PRZYKŁADZIE ZWIĄZKU ARTYSTÓW SCEN POLSKICH

Niniejszy artykuł jest wynikiem ustaleń rzeczywistego stanu Związku Artystów Scen Polskich (ZASP) w zakresie strategicznym w obszarze Organizacji Zbiorowego Zarządzania (OZZ). Zamysłem autorki było pokazanie formalnych i rzeczywistych uregulowań, które w faktyczny sposób określają ramy działalności ZASP, definiując ją jako OZZ.

I

Związek Artystów Scen Polskich jest stowarzyszeniem twórczym o dziewięćdziesięcioletniej tradycji. Swoją statutową działalność prowadzi, opierając się na Prawie o stowarzyszeniach¹, a w zakresie zbiorowego zarządzania jest OZZ na podstawie licencji udzielonej przez Ministra Kultury i Sztuki² w myśl Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych³. Znaczenie i zakres działania ZASP-u na przestrzeni dziewięćdziesięciu lat działalności ulegały ciągłej ewolucji, ale w zasadniczych kwestiach, tj. misji, jaką jest „ochrona praw twórców i artystów sceny”, pozostał wierny podstawowym założeniom z 1918 roku.

ZASP reprezentuje interesy środowiska teatralnego wobec władz państwowych, miejskich i samorządowych. Ma zagwarantowane ustawowo uprawnienia do opiniodawstwa i doradztwa w sprawach związanych z działalnością instytucji kulturalnych na terenie kraju. Przez wprowadzany w życie system konwencji zapewnia swoim członkom respektowanie podstawowych praw zawodowych, natomiast jako organizacja środowiskowa posiada licencję na ochronę praw autorskich artystów wykonawców. W tym względzie działalność ZASP-u polega na ochronie materialnych praw twórców i artystów, reprezentowaniu ich interesów artystycznych oraz wykonywaniu uprawnień przyznanych organizacjom zbiorowego zarządzania na podstawie przepisów Ustawy

¹ Prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 roku (Dz.U. z 1989 r., Nr 20, poz. 104).

² Decyzja Ministra Kultury z dnia 18 czerwca 2003 roku (nr DP. WPA 024/219/03/mp).

³ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (tekst jednolity z późn. zm. – Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631, Nr 94, poz. 658 i Nr 121, poz. 843).

o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Przekłada się to na udział w kształtowaniu prawa chroniącego twórczość artystyczną, na podejmowanie działań w celu tworzenia i rozwijania prawnej ochrony twórców, współudział w projektowaniu, nowelizacji lub zmianie wszelkich aktów prawnych dotyczących tego obszaru. ZASP współpracuje na tym polu z innymi związkami i stowarzyszeniami dla wypracowania oraz osiągnięcia wspólnych celów twórców.

W zakresie określonym art. 105 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych ZASP zarządza również prawami nieczłonków, na podstawie złożonego przez osoby zainteresowane stosownego zobowiązania (oświadczenia).

II

Do zadań zarządzania strategicznego należy takie kształtowanie struktur organizacji, które w sposób sprawny i skuteczny będą czuwały nad przejrzystością i skutecznością prowadzonych działań.

Artykuł 104 ust. 3 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych stanowi, iż organizacją zbiorowego zarządzania mogą być „stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, producentów lub organizacje radiowe i telewizyjne, których statutowym zadaniem jest zbiorowe zarządzanie i ochrona powierzonych im praw autorskich lub praw pokrewnych”⁴. Istota tego zarządu polega na tym, że organizacja uzyskuje stosowne upoważnienia od twórców lub wykonawców, zawiera umowy licencyjne z użytkownikami dotyczące użytku dzieł na określonym polu eksploatacji, kontroluje użytek czyniony z dzieła, pozyskuje należne wynagrodzenie i zajmuje się jego podziałem pomiędzy osoby uprawnione.

Na podstawie tego artykułu ustawy oraz zgodnie z art. 155 kodeksu postępowania administracyjnego Minister Kultury wydał decyzje udzielającą ZASP-owi zezwolenia na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi artystów wykonawców.

Stowarzyszenie legitymuje się decyzją Ministra z dnia 12 czerwca 2003 roku⁵ i jest to kolejna wersja zezwolenia, na podstawie którego ZASP uzyskał zgodę na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi reżyserów teatralnych i scenografów teatralnych, jak również zgodę na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi artystów wykonawców, w szczególności aktorów, tancerzy, solistów śpiewaków, w tym również do pobierania wynagrodzenia w przypadkach przewidzianych przepisami prawa. Decyzją Ministra Kultury z dnia 18 czerwca 2003 roku (nr DP. WPA 024/219/03/mp) zmienia decyzję Ministra Kultury i Sztuki z dnia 1 lutego 1995 roku nr DP. 041/Z/7/95, zmienioną decyzją z dnia 20 października 1998 roku (nr DPA. 041/Z/22/97).

Ustawą z dnia 28 października 2002 roku o zmianie Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁶ zmieniono nazwy istniejących do tej pory określeń pól eksploatacji: „dzierzawa” oraz „równoczesne i integralne nadawanie utworu nadawanego

⁴ Art. 104 ust. 3 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (tekst jednolity z późn. zm. – Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631, Nr 94, poz. 658 i Nr 121, poz. 843).

⁵ Decyzja Ministra Kultury i Sztuki z dnia 18 czerwca 2003 roku (nr DP. WPA 024/219/03/mp).

⁶ Ustawa dnia 28 października 2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. Nr 197, poz. 1662.

przez inną organizację radiową i telewizyjną” odpowiednio na „użyczenie” i „reemitowanie”. Zmiana ustawy wprowadziła także nowe, odrębne pole eksploatacji: „publiczne udostępnianie w taki sposób, aby każdy mógł mieć dostęp do utworu, artystycznego wykonania, fonogramu lub wideogramu w miejscu i w czasie przez siebie wybranym”. Zmiana decyzji Ministra Kultury miała na celu dostosowanie brzmienia zezwolenia do brzmienia ustawy po jej nowelizacji⁷.

Obowiązująca licencja Ministra Kultury z 2003 roku, zezwalająca ZASP-owi na prowadzenie OZZ, uwzględnia prawa określonych grup twórców – reżyserów teatralnych, scenografów teatralnych – na następujących polach eksploatacji: utrwalanie, zwielokrotnianie jakąkolwiek techniką, wprowadzenie do obrotu, użyczenie, najem, publiczne wykonanie, wyświetlanie, odtwarzanie, nadawanie, reemitowanie, publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym. Decyzja reguluje również zbiorowe zarządzanie prawami pokrewnymi artystów wykonawców – aktorów, solistów śpiewaków, tancerzy – w tym do pobierania wynagrodzenia na następujących polach eksploatacji: utrwalanie, zwielokrotnianie jakąkolwiek techniką, wprowadzenie do obrotu, użyczenie, najem, nadawanie, reemitowanie, odtwarzanie, publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym.

W myśl decyzji Ministra Kultury OZZ ZASP ma prawo do pobierania wynagrodzeń z tytułu: wyświetlania utworu audiowizualnego w kinach, najmu egzemplarzy utworów audiowizualnych, nadawania utworu audiowizualnego w telewizji lub przez inne środki publicznego udostępniania utworów. W ostatnim czasie ZASP podjął starania o rozszerzenie uprawnień repartycyjnych na grupę zawodową artystów – twórców reżyserów dubbingu.

W myśl powyższego zezwolenia ZASP prowadzi szeroką działalność repartycyjną, zawiera szereg umów z użytkownikami, zarówno z nadawcami, operatorami sieci kablowych, z kinami, z nadawcami radiowymi, a także z dysponentami wydającymi utwory audiowizualne. Pojawia się też również nowa przestrzeń, która niesie za sobą pewne trudności teoretyczne i praktyczne, a związana jest z nośnikami cyfrowymi i internetowymi. Problematyczne stają się negocjacje w tym obszarze, konstruowanie umów. Dynamiczna sytuacja powoduje, że OZZ musi być elastycznym partnerem i szybko reagować na nowe zjawiska, a – co najważniejsze – w sposób należyty reprezentować osoby, które powierzyły zarząd swoimi prawami autorskimi i prawami pokrewnymi.

Środki uzyskiwane przez organizację zbiorowego zarządzania w myśl Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz na podstawie zezwolenia Ministra Kultury są przekazywane od użytkowników utworów artystycznych wykonawców. Zgodnie z zawartymi umowami między OZZ a nadawcami są przeznaczone dla autorów, aktorów i innych wykonawców. OZZ, jako organizacja sytuująca się w sektorze *non profit*,

⁷ W art. 6 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych poszerzono o punkty 4–9 w brzmieniu: „(...) pkt 5) reemitowaniem utworu jest jego rozpowszechnianie przez inny podmiot niż pierwotnie nadający, drogą przejmowania w całości i bez zmian programu organizacji radiowej lub telewizyjnej oraz równoczesnego i integralnego przekazywania tego programu do powszechnego odbioru; pkt 6) wprowadzeniem utworu do obrotu jest publiczne udostępnienie jego oryginału albo egzemplarzy drogą przeniesienia ich własności dokonanego przez uprawnionego lub za jego zgodą”.

ma jednak prawo do potrącenia niezbędnych kosztów związanych z prowadzeniem działalności tego rodzaju (prowizja uwzględniająca koszt działania biura, płace pracowników związane z poborem środków i ich podziałem).

Ustawa nakazuje jednakowe traktowanie osób, które powierzyły swoje prawa i ich ochronę w tym zakresie danej OZZ⁸. Ten fundamentalny czynnik przesądza o tym, że zarówno członkowie stowarzyszenia, jak i osoby powierzające swoje prawa do artystycznych wykonań są uprawnione do przysługujących, uzyskanych środków na równych, tych samych zasadach. Oznacza to, że podział środków odbywa się według jawnych, jasnych i zrozumiałych kryteriów, mając na względzie zasadę bezpośredniości i zasadę równości. Podstawowym czynnikiem w zakresie podziału wpływów z tytułu OZZ powinna być intensywność korzystania z artystycznych wykonań.

Kwestie dotyczące zbiorowego zarządzania muszą być również uregulowane w wewnętrznych przepisach organizacji, którymi są statut, jak również inne wydane regulacje wewnętrzne. Regulamin Komisji ds. Repartycji ZASP wytworzony w ZASP-ie zawiera tabele wynagrodzeń autorskich i wykonawczych zatwierdzone przez Komisję Prawa Autorskiego. Tabele takie zostały zatwierdzone dwukrotnie – w roku 1998, a następnie w 2002.

Bardzo często kwestią podnoszoną przez użytkowników (nadawców) jest sprawa przejrzystości organizacji. ZASP jako Organizacja Zbiorowego Zarządzania, zgodnie z przepisami prawa, składa regularnie sprawozdania do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na temat swojej działalności, w tym na polu OZZ⁹. Ponadto są przeprowadzane kontrole zewnętrzne (Urząd Skarbowy) oraz wewnętrzne (audyt), a także przygotowywane są coroczne obowiązkowe sprawozdania składane do Krajowego Rejestru Sądowego.

Stworzono ponadto efektywny wewnętrzny system kontrolny, polegający na powołaniu do istnienia określonych ciał w ramach stowarzyszenia, które nadzorują działalność repartycyjną i działalność inkasa. Mam tu na myśli wszystkie ciała statutowe, a w szczególności Komisję ds. Repartycji, która składa się z osób dobrze zorientowanych w sprawach praw autorskich, a także organy kontrolne wewnętrzne w ramach Stowarzyszenia, czyli Główną Komisję Rewizyjną.

III

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku zapoczątkowała dyskusję w Zarządzie Głównym ZASP-u na temat zasadności powołania Biura ds. Repartycji, które miało zająć się ochroną praw artystów wykonawców oraz rozdziałem i wypłatą tantiem z tytułu nowo nabytych praw autorskich.

Od listopada 1994 roku rozpoczęto przygotowania do utworzenia w ZASP-ie biura repartycji, prowadzono akcję informacyjną we wszystkich warszawskich teatrach oraz

⁸ Art. 106 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (tekst jednolity z późn. zm. – Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631, Nr 94, poz. 658 i Nr 121, poz. 843).

⁹ Art. 104 ust. 2 pkt. 3 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (tekst jednolity z późn. zm. – Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631, Nr 94, poz. 658 i Nr 121, poz. 843).

w oddziałach ZASP-u na terenie kraju. Biuro Działu Repartycji w składzie dwóch, a następnie trzech osób przygotowywało założenia programu podziałowego pieniędzy otrzymywanych od nadawców. Upoważniona przez ówczesnego prezesa ZASP-u kancelaria prawna prof. Jana Błęszyńskiego rozpoczęła pierwsze rozmowy z nadawcami publicznymi, tj. Telewizją Polską i Polskim Radiem. Sprawą kluczową okazała się rekrutacja osób, które powierzyłyby ZASP-owi ochronę swoich praw.

W dniu 28 listopada 1994 roku Zarząd Główny powołał Komisję ds. Repartycji w trzydziestoosobowym składzie. W skład Komisji mogły wchodzić osoby, które powierzyły ZASP-owi ochronę swoich praw do artystycznych wykonań, dotyczyło to także osób, które nie były członkami ZASP-u. Podstawowymi zadaniami Komisji, zgodnie z § 3 regulaminu, były ustalenie zasad podziałowych kwot uzyskanych na mocy umów zawartych przez ZASP oraz rozpatrywanie kwestii spornych co do prawidłowego sporządzania dokumentacji podziałowej. Decyzje Komisji podlegały zatwierdzeniu przez Zarząd Główny ZASP.

ZASP na zewnątrz w sprawach OZZ reprezentował prezes, który prowadził negocjacje z nadawcami przy pomocy prawników. Komisja w swej pracy posługiwała się nowo utworzonym Działem Inkasa i Repartycji Biura ZG ZASP-u, które zajęło się przygotowaniem programu rozliczeń tantiem i przygotowaniem repertuaru chronionego przez ZASP.

Dnia 8 listopada 1994 roku ZASP podpisał z TVP umowę generalną dotyczącą wypłat wynagrodzeń dla aktorów przez ZASP. Aneks dotyczący wynagrodzeń za filmy miał być przedłużany co rok. W roku 1995 do końca czerwca uruchomiono pierwsze wypłaty tantiem na podstawie zasad podziałowych przyjętych przez Komisję ds. Repartycji i zatwierdzonych przez ZG ZASP. W latach następnych rozszerzono stopniowo zasięg nadawców zobowiązanych do wypłat wynagrodzeń na rzecz ZASP-u. Dotyczyło to również nadawców prywatnych, operatorów kablowych, dystrybutorów i producentów kaset.

Komisja ds. Repartycji, posiadając upoważnienia jedynie do nadzoru nad podziałem kwot wpływających od nadawców, nie uczestniczyła początkowo w negocjacjach dotyczących inkasa i nie miała również wpływu na gospodarkę finansami pozyskanymi z tytułu repartycji.

Jako organ doradczy Zarządu ZASP-u mogła np. jedynie spowodować obniżenie prowizji. Z czasem skład Komisji ograniczono do 17 osób – członków ZASP-u. Utworzono trzy zespoły problemowe: finansów, reklamacji i merytoryczny. Praktycznie funkcjonował jedynie zespół ds. reklamacji, rozpatrujący odwołania aktorów, zespół finansowy był zdany na informacje przekazywane przez głównego księgowego na zlecenie prezesa i skarbnika ZG ZASP-u.

Z czasem rozszerzył się krąg nadawców, z którymi zawarto umowy; należą do nich m.in. Canal+ jako telewizja kodowana oraz Ogólnopolskie Stowarzyszenie Operatorów Kablowych w Łodzi i Warszawie. Biorąc pod uwagę fakt, iż w owym czasie ZASP nie reprezentował ogółu bardziej znanych aktorów, zdecydowano się na wprowadzenie dwojakich powierzeń praw: dla członków organizacji i osób niebędących członkami Stowarzyszenia. ZASP, negocjując umowy z nadawcami, przejął bowiem na siebie rolę *negociorum gestor*, ułatwiło to znacznie rozliczenia z nadawcami. Również w skład Komisji weszły osoby będące autorytetami w środowisku, nie zawsze będące członka-

mi ZASP-u. Komisja ds. Repartycji przyjęła założenie regulaminu określające zasady działania samej Komisji oraz stanowiące załącznik do regulaminu – zasady podziałowe i terminy wypłat.

Dział Repartycji Biura ZG ZASP-u, rozpoczynając przygotowania do wypłat wynagrodzeń, zalecił opracowanie programu umożliwiającego podział tantiem na podstawie wykorzystanego repertuaru. Rozszerzono skład Działu i rozpoczęto współpracę z osobą opracowującą dokumentację podziałową. Kwoty wpływające do ZASP-u z tytułu zawartych umów miały być pierwotnie lokowane na oddzielnym koncie, od czego jednak odstąpiono.

Statut uchwalony na Walnym Zjeździe Delegatów ZASP-u w kwietniu 1999 roku nadał Komisji uprawnienia kontrolno-merytoryczne co do prawidłowości rozliczeń podziałowych i finansowych, nie precyzując jednak dokładnie, czego te uprawnienia miały dotyczyć. Nie zawierał tego także regulamin Komisji, która nie otrzymała ani uprawnień dotyczących inkasa należnych ZASP-owi wynagrodzeń, ani prawa do udziału w negocjacjach. Finansami napływającymi do ZASP-u, na mocy zawartych z nadawcami umów, zarządzał Zarząd Główny ZASP-u.

Zgodnie z zaleceniem Ministerstwa Kultury przygotowano tabele wynagrodzeń za wykorzystywanie artystycznych wykonań. Nie miały one jednak wpływu na poziom wynagrodzeń uzyskiwanych od nadawców, szczególnie prywatnych, gdyż stawki tabel były ich zdaniem zawyżone. Umowy oraz aneksy do umów były zawierane z udziałem prezesa ZASP-u i kancelarii prawnej prof. Bleszyńskiego. Władze ZASP-u oraz Komisja ds. Repartycji były informowane o wynikach umów dopiero po zakończeniu negocjacji. Zgodnie z nimi umożliwiono również tantiemizację dubbingu, a w styczniu 2001 roku dokonano pierwszych wypłat należnych twórcom z tego tytułu.

W tym czasie zawarto aneks do umowy z nadawcami publicznymi – środki uzyskane z tego tytułu nie miały nic wspólnego z zatwierdzonymi tabelami wynagrodzeń, zawierały one kwotę wypłaconą oraz procent od wynagrodzeń, czego nie zawarto w tabelach. Taka polityka nie była dla ZASP-u korzystna, bowiem nadawcy prywatni odmawiali wypłat opartych na tabelach. Skierowano więc do sądu pozwy przeciwko Telewizji Polsat i Telewizji TVN. Zubożyło to znacznie wpływy ZASP-u w latach 2000–2002.

W 2002 roku złożono wniosek o podwyższenie tabel wynagrodzeń, rozszerzając je o tzw. tabelę alternatywną, która wprowadziła nowy system oparty na procentach od wpływów, co było zupełnym *novum* w stosunku do pozostałych tabel rozliczających wynagrodzenia kwotowe od jednostki nadawczej i wprowadzało sporo zamieszania w negocjacjach. Uznając sprawy wiarygodności finansowej ZASP-u za podstawowe, Komisja zwróciła się do dyrekcji Biura ZASP-u z wnioskiem o przygotowanie rozliczeń finansowych na comiesięczne spotkania. Komisja uznała także za konieczne wydzielenie odrębnego konta repartycji, na które wpływałyby wynagrodzenia od nadawców podejmowane przy wypłatach tantiem. Na zlecenie Komisji dokonano przeglądu stanu wpływów. Dokonując weryfikacji prowadzonych procesów z nadawcami, zespół negocjacyjny pod kierownictwem pełnomocnika ZG ZASP-u ds. Repartycji wznowił rozmowy z nadawcami prywatnymi – w tym z Polsatem i TVN, Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Operatorów Kablowych – opierając roszczenia na wspomnianej tabeli alternatywnej. Pozwoliło to zawrzeć umowę z Polsatem, co zaowocowało wycofaniem

się z kosztownego procesu sądowego. Podjęte działania kontrolne oraz kończące się negocjacje z podmiotami zobowiązanymi do świadczenia na rzecz ZASP-u, w tym z operatorami kablowymi, zaczęły mieć znaczący wpływ na coraz bardziej korzystny stan finansów ZASP-u.

Zmierzając do całkowitego uporządkowania zasad działania organizacji zbiorowego zarządzania, należało przede wszystkim zmodyfikować obowiązujące zapisy regulaminu Komisji ds. Repartycji przez wprowadzenie dokładnych regulacji określających zasady gospodarki finansami repartycji.

W pierwszej fazie ustalono, że wynagrodzenia od nadawców wpływały na oddzielne konto (od 1 I 2004), przygotowano określone terminy należnych wypłat. Zdecydowano, że ewentualne lokaty z konta repartycji możliwe będą jedynie po zaakceptowaniu takiej operacji przez powołany do tego celu zespół składający się z przedstawiciela Komisji, pełnomocnika ZASP-u ds. Repartycji, skarbnika ZASP oraz doradców. Rozszerzono uprawnienia nadzorczo-kontrolne Komisji o nadzór nad inkasem kwot oraz gospodarką kwotami wpływającymi do ZASP-u przez zobowiązanie służb finansowych do przedkładania zestawień finansowych na comiesięcznych posiedzeniach Komisji. Opracowano na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury regulamin funduszu społeczno-socjalnego umożliwiający odprowadzanie na cele socjalne części przychodów z tzw. czystych nośników.

Zarząd zobligował Komisję do przygotowania sprawozdania Komisji ds. Repartycji dotyczących stanu negocjacji i kwot uzyskanych od nadawców z tytułu zawartych umów oraz sprawozdań finansowych szczegółowo określających przychody i rozchody repartycji, a także koszty prowadzenia biura.

Komisja ds. Repartycji działa na podstawie § 23 statutu ZASP-u oraz regulaminu uchwalonego w obecnym kształcie przez Zarząd Stowarzyszenia w dniu 9 października 2006 roku.

W myśl tego Komisja ds. Repartycji sprawuje faktyczny nadzór w zakresie zbiorowego zarządzania, w tym obligatoryjnie nad kwotami wpływów oraz prawidłowością rozliczeń podziałowych i wypłat. Komisja dysponuje szerokimi uprawnieniami nadanymi jej przez Zarząd Stowarzyszenia w zakresie kontroli merytorycznej i finansowej, jednakże wszelkie wnioski i uchwały podlegają zatwierdzeniu przez Zarząd. Dotyczą one m.in.: warunków umów zawieranych z nadawcami i innymi użytkownikami praw autorskich i pokrewnych chronionych przez ZASP, zasad i terminów podziału wynagrodzeń należnych osobom uprawnionym, a także odwołań i reklamacji.

Komisja składa się obecnie z jedenastu członków, powoływanych przez Radę Programową, a typowanych przez Zarządy Oddziałów ZASP-u. Skład Komisji został powiększony także o przedstawiciela Stowarzyszenia Aktorów Filmowych i Telewizyjnych, który bierze udział w jej pracach w zakresie dotyczącym spraw powierzonych przez tę organizację.

Komisja na pierwszym posiedzeniu w danej kadencji ustala zespoły ds. reklamacji i odwołań, a także ds. nadzoru finansowego oraz wybiera ze swojego grona przewodniczącego i wiceprzewodniczącego, których kluczowym zadaniem jest uczestniczenie

w naradach dotyczących prawa autorskiego i praw pokrewnych organizowanych przez Sejmową i Senacką Komisję ds. Kultury, Ministerstwo Kultury i inne podmioty.

Osoby, które chcą powierzyć ZASP-owi ochronę swoich praw, są zobligowane złożyć pisemne oświadczenie (obowiązująca zasada powiernicza).

Podstawę do przygotowywania rozliczeń oraz wypłat w myśl Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych stanowią zasady podziału wynagrodzeń uchwalone przez Zarząd ZASP-u oraz tabele wynagrodzeń ustanowione przez Komisję Prawa Autorskiego.

Wynagrodzenia za powtórki realizowane przez Dział Inkasa i Repartycji pomniejszone są o: zaliczkę na podatek dochodowy od osób fizycznych pomniejszoną o kwotę 50% kosztów uzysku oraz o koszty inkasa i repartycji ponoszone przez ZASP i naliczane w momencie przekazania wynagrodzeń przez podmioty zobowiązane do zapłaty, które wynoszą 14% od wynagrodzeń brutto.

Wynagrodzenia przekazywane przez TVP za powtórki spektakli telewizyjnych, widowisk słowno-muzycznych są przekazywane zgodnie z umową generalną z dnia 9 maja 2003 roku. Zryczałtowane wynagrodzenia przekazywane przez TVP za powtórki filmów i seriali telewizyjnych emitowanych przez tego nadawcę są naliczane zgodnie z obowiązującym systemem punktowym według czasu trwania filmu i wielkości roli. Wartości punktowe określające czas trwania filmu podlegają mnożeniu przez punktację wielkości roli. Zgodnie z uchwałą Zarządu Głównego ZASP-u z dnia 19 października 1998 roku, poczynając od tej daty zostały uruchomione wypłaty za użyczenie głosów przez polskich aktorów. Wynagrodzenia za dubbing są zależne od wysokości kwoty otrzymywanej od nadawcy za powtórkową emisję filmu lub serialu dubbingowanego drogą telewizyjną, satelitarną, kodowaną, naliczanej zgodnie z zasięgiem emisji oraz według czasu trwania filmu.

Przyjęty został trzystopniowy podział ról:

- rola główna – I plan,
- rola drugoplanowa – II plan,
- epizody (do których nie zalicza się gwarów i szmerów) – III plan.

Podział wynagrodzeń wpływających z Polskiego Radia odbywa się na podstawie umowy generalnej z dnia 17 listopada 1998 roku oraz aneksu do tejże umowy z uwzględnieniem tabel wynagrodzeń.

Wynagrodzenia przekazywane przez Telewizję Polsat są rozliczane na podstawie umowy z dnia 15 kwietnia 2003 roku stanowiącej, iż kwota ogółem jest dzielona, opierając się na istniejącym systemie punktowym, przez liczbę punktów przypadających na każdy film z uwzględnieniem liczby nadań. W ten sposób ustala się wartość jednego punktu. Jednocześnie, w każdym przypadku jest dopuszczone zachowanie 10% rezerwy zabezpieczającej wypłaty wynagrodzeń, do których nadawca nie dostarczył dokumentacji obsadowej.

Canal+ oraz Canal+ Cyfrowy przekazują wynagrodzenia należne twórcom na podstawie umowy z dnia 16 marca 2004 roku, która reguluje w podobny sposób zasady przygotowania i podziału rozliczeń.

Według tego samego klucza wynagrodzenia przekazuje Telewizja TVN, z którą ZASP podpisał umowę 24 lipca 2001 roku.

Wynagrodzenia pochodzące z TV 4, zgodnie z umową, są przekazywane w systemie rocznym przy obowiązujących zasadach punktowych z uwzględnieniem zasięgu.

W ten sam sposób są dzielone wpłaty przekazywane przez operatorów telewizji kablowych, z zastrzeżeniem odrębnych zasad stanowiących o nadawaniu programu własnego.

Decyzje o każdorazowym uruchomieniu wypłaty podejmuje Komisja ds. Repartycji.

Wynagrodzenia uzyskane na mocy umów z producentami kaset wideo i płyt DVD z utworami audiowizualnymi podlegają podziałowi w sposób następujący: za filmy i widowiska telewizyjne kwota ogółem jest dzielona proporcjonalnie dla wszystkich wykonawców. Środki pochodzące z tytułu prywatnego kopiowania artystycznych wykonań są rozliczane jako procent wszystkich wynagrodzeń pobranych przez aktorów za dany okres.

IV

23 maja 1994 roku Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych nabrała mocy wykonawczej. Od tego czasu mamy do czynienia z kształtowaniem się nowego modelu zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi w Polsce. Jest to zjawisko ciągłe i dynamiczne, powiązane bardzo ściśle z niezwykle dynamicznym rozwojem technologicznym w zakresie form i sposobów korzystania z dóbr kultury, form muzycznych, słowno-muzycznych, filmów, utworów literackich i innych. Zmiany te mają bezpośredni wpływ na zasady obrotu i korzystania z przedmiotów prawa autorskiego. Mają też wpływ na sferę prawną, na rozwiązania w zakresie prawa autorskiego, w tym dotyczącego zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Coraz bardziej masowy, nieskrępowany technologicznie użytek utworów i wykonań oraz innych przedmiotów praw autorskich i pokrewnych sprawia, że zwiększa się znaczenie i rola wyspecjalizowanych podmiotów w organizacji zbiorowego zarządzania, które chronić mają prawa uprawnionych podmiotów, a także pobierają stosowne wynagrodzenia za korzystanie z utworów artystycznych wykonań, fonogramów i wideogramów. W literaturze prawniczej zajmującej się tą sferą prawa mówi się o powstawaniu nowego dynamicznego działu prawa, jakim jest prawo organizacji zbiorowego zarządzania.

Budowanie systemu zbiorowego zarządzania w większości państw europejskich trwało kilkanaście lat. To czas potrzebny na to, aby ułożyły się relacje między organizacjami zbiorowego zarządzania a użytkownikami. Konieczne stało się również dostosowanie polskiego ustawodawstwa do prawa obowiązującego w Unii Europejskiej (np. dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej, art. 1 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/83/EWG w sprawie koordynacji niektórych zasad dotyczących prawa autorskiego oraz praw pokrewnych w odniesieniu do przekazu satelitarnego, a także retransmisji drogą kablową; art. 3 ust. 2 i 3 dyrektywy Rady 93/98/EWG w sprawie harmonizacji czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych).

Regulacje te, przez skuteczniejszą ochronę praw własności intelektualnej, mogą zwiększyć dochody podmiotów uprawnionych i pomóc w likwidacji obrotu nielegalnie wytworzonymi towarami.

Sytuacja na rynku zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi od początku obowiązywania ustawy z 1994 roku to sytuacja „ucierania” się relacji między organizacjami zbiorowego zarządzania a użytkownikami praw, nadawcami, wydawcami, operatorami sieci kablowych, kinami i innymi użytkownikami. To ciągle proces negocjowania stawek wynagrodzeń, zatwierdzania tychże przez Komisję Prawa Autorskiego.

Są to bardzo trudne procesy, na które nakładają się nie zawsze konsekwentne, jasne i logiczne poszczególne rozwiązania prawne. W tej sytuacji pojawiają się częste zarzuty ze strony niektórych użytkowników dotyczące części organizacji zbiorowego zarządzania. W ramach tych zarzutów podnosi się brak przejrzystości tych organizacji, ich rzekome nadmierne roszczenia o wypłatę wynagrodzeń dla osób przez nie reprezentowanych.

Paradoksem jest to, iż najgłośniejszy i najczęściej głos w tym tonie zabierają użytkownicy, którzy nie wykazują najmniejszej woli uiszczenia przewidzianych prawem opłat na rzecz osób uprawnionych, którzy kwestionują pobieranie takich wynagrodzeń i używają wszelkich środków, aby tego obowiązku nie spełnić. W mediach i na forach publicznych, gdzie problemy zbiorowego zarządzania są dyskutowane i rozstrzygane, jest uprawiany swoisty czarny PR w stosunku do organizacji zbiorowego zarządzania. Rozpowszechnia się informacje i opinie w tym zakresie, których celem jest osłabienie uprawnień twórców i artystów oraz organizacji zbiorowego zarządzania w planowanych przyszłych rozwiązaniach ustawodawców.

Nie mówi się natomiast o celach i strategii zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, o prawach osób uprawnionych do wynagrodzenia za korzystanie z ich twórczości, dorobku intelektualnego, o olbrzymim wysiłku tych organizacji, aby takie opłaty uzyskać od użytkowników, a następnie przekazać osobom uprawnionym.

Dwa orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego sprawiły, iż przestały obowiązywać przepisy art. 108 ust. 3 i art. 70 ust. 2 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁰, przepisy fundamentalne dla prawidłowego funkcjonowania systemu zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Istotnym zagadnieniem stały się problemy z tabelami wynagrodzeń, które są podstawą do zawierania umów z niektórymi użytkownikami, których duża część, korzystając z tej sytuacji ustawodawczej i prawnej, próbuje unikać wypłacania wynagrodzenia.

12 czerwca 2007 roku ZASP zorganizował konferencję na temat nowelizacji Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, która zgromadziła przedstawicieli organizacji zbiorowego zarządzania, uprawnionych twórców oraz ekspertów od spraw

¹⁰ Ust. 2 niezgodny z Konstytucją – wyrok TK (Dz.U. z 2006 r., Nr 94, poz. 658) traci moc z dniem 6 czerwca 2007 roku. Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepisy związane z procedurą ustalania tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów i artystycznych wykonań są niezgodne z Konstytucją, gdyż uniemożliwiają emitentom i remitentom prawidłowe przedstawienie równoprawnego stanowiska w trakcie postępowania w sprawie zatwierdzania tabel. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego stanowi, iż różnicowanie współtwórców utworu audiowizualnego w zakresie ochrony praw majątkowych, przez uprzywilejowanie pewnej grupy współtwórców jest nieuzasadnione.

prawa autorskiego. Poruszono również kwestię podatku VAT, z uwagi na prowadzenie intensywnych prac ustawodawczych w tym zakresie i zagrożeń wynikających z tego faktu dla sfery umów zawieranych przez twórców oraz organizacje zbiorowego zarządzania. Przedstawiciele środowisk twórczych podpisali apel, który został skierowany do Prezydenta RP, Premiera, Marszałka Sejmu, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Finansów, Sejmowej i Senackiej Komisji Kultury i Środków Przekazu. Stanowisko OZZ zostało również rozesłane do prasy.

W lipcu br. Senat znowelizował projekt Ustawy w przedmiocie art. 70 ust 2, zakwestionowany wcześniej przez Trybunał Konstytucyjny. Senat wprowadził dwie poprawki do nowelizacji, a zmiany po ich ostatecznym przyjęciu będą obowiązywać z datą wsteczną, tj. od 6 czerwca 2007 roku. Przepis zawierał zamknięty katalog podmiotów (twórców), którym przysługiwało dodatkowe wynagrodzenie z tytułu eksploatacji utworu audiowizualnego. Nowelizacja umożliwia prawo wynagrodzenia przysługujące wszystkim współtwórcom wymienionym w art. 69 niniejszej ustawy, tj. „osobom, które wniosły wkład twórczy w powstanie utworu w szczególności: reżysera, twórcy adaptacji utworu literackiego, twórcy stworzonego dla utworu audiowizualnego utworów muzycznych lub słowno-muzycznych oraz twórcy scenariusza”¹¹. Ponieważ z dniem 6 czerwca br. art. 70 ust 2 przestał obowiązywać, konieczne stało się rozciągnięcie skutków nowelizacji na okres między 6 czerwca a wejściem w życie ustawy o nowym brzmieniu. Nowelizacja gwarantuje wypełnienie luki legislacyjnej i nie pozostawia wątpliwości, że nowa podstawa wynagradzania będzie obowiązywać również wstecz.

V

Organizacja Zbiorowego Zarządzania to strategiczna część ZASP-u. Wprowadzone zmiany w systemie zarządzania, a także polityki ZASP-u w tym obszarze miały zagwarantować rzeczywistą ochronę praw twórców oraz uczynić stowarzyszenie wiarygodnym dysponentem pieniędzy powierzonych ZASP-owi przez nadawców.

Prace, które obecnie wykonuje Komisja ds. Repartycji, i odpowiedzialność, którą się kieruje, została rozszerzona, aby nie było wątpliwości, jakiej wysokości, z jakiego tytułu i na jakich zasadach są dzielone środki wpływające do ZASP-u. Przygotowano szereg regulacji i dokumentów określających zasady pełnej przejrzystości i jawności w administrowaniu powierzonymi środkami z tytułu OZZ. Nie zmienia to jednak faktu, że nadawcy coraz częściej akcentują konieczność zniesienia pośrednictwa w przekazywaniu środków twórcom.

W interesie ZASP-u i osób, które powierzyły mu swoje prawa, leżało i pozostaje to, aby było jak najmniej konfliktów z nadawcami. Negocjacje są żmudne i trwają długo, ale ZASP podejmuje dialog i współpracuje na tym polu z innymi organizacjami zbiorowego zarządzania, a przede wszystkim skutecznie włącza swoje stanowisko w prace legislacyjne. Obecność i czynny udział w pracach Sejmowej i Senackiej Komisji Kul-

¹¹ Art. 69 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (tekst jednolity z późn. zm. – Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631, Nr 94, poz. 658 i Nr 121, poz. 843).

tury i Środków Przekazu członków Komisji ds. Repartycji i ścisła współpraca w tym obszarze mają posłużyć wypracowaniu skutecznych mechanizmów chroniących prawa twórców.

Podejmowane działania mają na celu usprawnienie funkcjonowania ZASP-u jako OZZ, jasność kryteriów, skuteczność negocjacji, odpowiedzialność, a co za tym idzie budowanie wizerunku ZASP-u jako wiarygodnej, przejrzystej i konkurencyjnej OZZ.

